

Popravy nepřátel lidově demokratického hospodářství

IVO PEJČOCH, JIŘÍ PLACHÝ

Rekonstrukce vraždy, pachatel Josef Smolka nad figurantem představujícím oběť Foto: Městský archiv Bratislava

Nástup komunistů k moci v roce 1948 přinesl vlnu perzekucí a soudních procesů s vysokými tresty pro skutečné i jen domnělé odpůrce nového režimu. Nejtřesnější případy zlovůle představují kauzy, jejichž výsledkem byla poprava jednoho či více občanů. Tato studie se zabývá ojedinělou skupinou popravených, zahrnující oběti režimu i muže z galerky s kri-

minální motivací. Společné jim bylo to, že stanuli před soudem za skutečné či smyšlené zločiny namířené proti hospodářství Československé republiky a jejich život skončil na popravišti. Hlavním důvodem drakonických rozsudků i exekucí byla snaha zastrašit veřejnost a vzbudit nenávisť společnosti k vrstvě obchodníků „ožebračujících pracující lid“.¹

Emanuel Karlík, Rudolf Kirsch, Josef Janeček

Tři muži odsouzení za narušování zásobování byli prvními československými občany popravenými po nástupu komunistického režimu za jiné než retribuční trestné činy. Přestože podstata jejich činnosti měla kriminální charakter, režimem kontrolovaný tisk případ zneužil k mediálnímu útoku na podnikatelskou vrstvu. Kauzu lze označit za zpolitizovanou či ovlivněnou atmosférou doby, ovšem označovat její oběti za první popravené politické vězně by bylo značně nepřesné. Toto smutné prvenství drží student Slavoj Šádek, který skončil na popravišti v souvislosti s vraždou stranického funkcionáře Augustina Schramma.²

Hlavním aktérem celého případu se stal Emanuel Karlík, jehož je možné charakterizovat jako řemeslného zločince; celým jeho životem se totiž jako červená nit táhla řada konfliktů se zákonem. Narodil se 22. prosince 1897 jako jedno z pěti dětí manželů Karlíkových v Gross Ebensteinu v Rakousku, domovskou příslušnost měl v Zavlekově v okrese Klatovy. Vyučil se elektromechanikem. První světovou válku strávil jako příslušník rakousko-uherské armády (narukoval v roce 1915), a i když se po rozpadu habsburského soustátí stal československým občanem, dále žil ve Vídni. Do Československa přijel roku 1927, aby absolvoval povinné vojenské cvičení, a již zde zůstal. Jeho vojenským kmenovým tělesem byl v třicátých le-

tech horský prapor 4. Až do roku 1936 pracoval jako kameník ve státních lomech v okrese Humpolec, o jeho rodinných poměrech se bohužel dochovalo minimum informací. Roku 1948 uváděl, že je vdovec.³

Ve 20. a 30. letech se opakovaně snažil zlepšit si svou finanční situaci krádežemi a loupežemi. V té době byl celkem desetkrát soudně trestán pro širokou škálu trestných činů. Roku 1922 byl v Rakousku odsouzen na dva roky těžkého žaláře za spoluúčast na krádeži, po propuštění byl roku 1924 odsouzen za obdobný trestný čin, tentokrát již na čtyři roky, byl však předčasně propuštěn. V Československu jej roku 1927 potrestali šesti měsíci žaláře za podíl na krádeži ve Znojmě, roku 1930 v Kremži pro porušení zbrojního patentu na tři měsíce, roku 1931 v Českých Budějovicích na dva měsíce těžkého žaláře za porušování osobní svobody, roku 1936 v Jihlavě nejdříve na šest měsíců za krádež a ještě téhož roku za stejný čin na tři léta těžkého žaláře, roku 1947 v Mostě za krádež na pět týdnů.

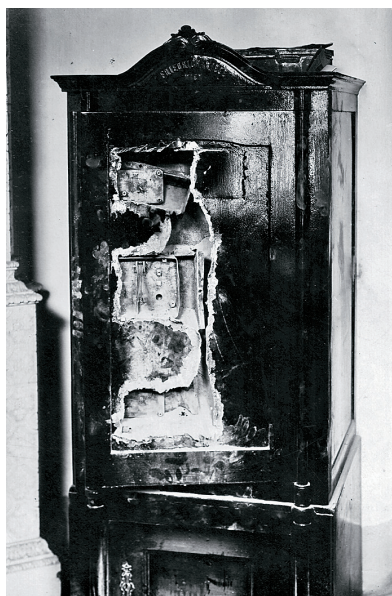
Karlík se po německé okupaci přestěhoval k sestře do Vídně, kde si našel místo v továrně, jeho působení za války se však nepodařilo přesně zdokumentovat. On sám tvrdil, že jej 8. listopadu 1939 zatkl Gestapo pro distribuci zakázaných letáků a až do 2. května 1945 byl vězněn v koncentračním táboře Dachau. Podle Čechů, kteří táborem prošli, však nebyl v lágru tak dlouhou dobu, navíc bývalí vězni tvrdili, že měl na mundúru zelený trojúhelník, což bylo označe-

ní kriminálních delikventů. Tomu nasvědčoval i záznam z roku 1941, kdy byl v Kremži za krádež a podloudnictví odsouzen na osm měsíců žaláře. Do Dachau tedy musel být poslán později. Po návratu do vlasti se uchýlil ke starému způsobu života, vykradl Místní národní výbor (MNV) v Mostě a byl potrestán šesti měsíci v Teplicích za černý obchod. Prodával totiž pod rukou potravinové lístky, které ukradl ve Velkých Stinicích u Mostu.

Výše popsané tresty však určitě nepokrývaly všechny Karlíkovy zločiny. Je například doloženo, že jej 19. května 1921, tedy ještě v době jeho vídeňského pobytu, zatkli příslušníci četnické stanice v Bedřichově pro řadu vloupání a vylámání ohnivzdorných pokladen. Karlíkovi a jeho kumpánům se však nepodařilo sérii útoků na soukromé firmy i poštovní úřady dokázat, proto proti němu musela prokuratura v Jihlavě zastavit trestní stíhání a propustit jej na svobodu. Z následujících let se dochovala řada pátracích oběžníků, v nichž byl označován za člena zločenské bandy působící v rakousko-českém pomezí a současně podezřelého z různých loupeží. Za prokázané mělo četnictvo i další loupeže z roku 1928, které s různými spolupachateli provedl v Dačicích a dalších místech. Nedochoval se však záznam, že by pro tyto konkrétní majetkové trestné činy stanul před soudem.⁴

Oficiálně byl od 10. června 1945 do 30. července 1946 zaměstnán jako elektromontér v Podmoklech.

- 1 Část z kauz autoři v minulosti zpracovali jako hesla projektu ÚSTR zaměřeného na popravené v politických procesech, zde jsou spojeny s dalšími případy a poprvé jsou tak uceleně mapovány hrdelní procesy s ekonomickým pozadím v Československu. Zvolené problematice se dosud žádná odborná historická práce nevěnovala, text vznikl výhradně na základě zkoumání archivních materiálů, a to jak z provenience Státní bezpečnosti a třídní justice, tak pramenů policejních ředitelství z období první republiky i vojenských kmenových listů jednotlivých osob, pokud prošly vojenskou prezenční službou. Zaznamenané případy jsou publikovány v chronologickém pořadí.
- 2 Vraždou samotnou provedl Miloslav Choc, popravený krátce po Šádkovi. Případ je komplexně rozebrán v rozsáhlé studii TOMEK, Prokop: Mýty a pravda o atentátu na majora Augustina Schramma. *Historie a vojenství*, 2011, roč. 61, č. 1, s. 54–69.
- 3 *Archiv kanceláře prezidenta republiky* (dále jen AKPR), f. Kancelář prezidenta republiky, k. 463, sign. 145575/52, č. j. 212348/48, Návrh ministra spravedlnosti JUDr. Alexeje Čepičky na neudělení milosti Emanuelu Karlíkovi, Rudolfu Kirschovi a Josefu Janečkovi z 12. 10. 1948.
- 4 NA, f. Policejní ředitelství, Všeobecná spisovna, k. 4940, sign. K 958/3, Emanuel Karlík.

Pancéřová pokladna vyloupená Emanuelem Karlíkem a místnost s pokladnou, do níž se kasař proboural

Foto: NA

Nové místo si již nehledal a živil se výhradně trestnou činností.

Dalším protagonistou hrdelní kauzy byl Rudolf Kirsch. Narodil se dne 29. srpna 1912 v Sobědruhách v okrese Teplice-Šanov do rodiny Josefa Kirsche a jeho manželky Marie, rozené Schäßlerové, jako jedno z devíti dětí. Měl německou národnost. Již v mládí vykazoval nestálou povahu a brzy se zařadil mezi občany žijící na hraně zákona. Po základní škole se dvakrát pokoušel vyučit u různých řezníků v Trnovanech, pokaždé však z učení utekl. Pracoval pak v různých nekvalifikovaných profesích, jako dojič a pomocný dělník v továrně. Vojenskou prezenční službu vykonával od 1. listopadu 1933 do 13. dubna 1936 u pěšího pluku 9 „Karla Havlíčka Borovského“. Patřil však mezi problematické vojáky, což dokládá záznam o tom, že 2. září 1934 zběhl z posádky Postoloprty, dopadli jej až 18. září.⁵

Stejně jako v případě Emanuela Karlíka, i životní dráhu Rudolfa Kirsche provázela nekončící řada konfliktů se zákonem, do roku 1942 byl dokonce jedenáctkrát soudně trestán, zpočátku ještě jako mladistvý. Roku 1929 byl v Litoměřicích odsouzen ke třem měsícům žaláře za krádež, téhož roku v Lauensteinu v Sasku na sedm týdnů rovněž za krádež a navíc nedovolené překročení hranic, dále na dva měsíce v saské Pirně za další krádež. Roku 1930 dostal v Dippoldiswalde a Altenbergu peněžní tresty za pasové podvody a nedovolené překročení hranic. Roku 1931 jej v Německu trestali opět dvakrát, v Altenbergu dostal tři měsíce žaláře za nedovolené překročení hranic a přechovávání nedovolených věcí, v Marienbergu devět měsíců rovněž za nedovolené překročení hranic, nyní ale i krádež. Roku 1933 dostal šest měsíců žaláře v Litoměřicích za krádež, téhož roku za stejný trestný čin (ale nesporně

mnohem menší závažností) dva dny v Teplicích-Šanově. V roce 1936 následovalo dalších šest měsíců v Litoměřicích za krádež a roku 1942 dva týdny za hazardní hru v Postoloprtech. Po odpykání trestu v roce 1936 jej až do mobilizace v září 1938 drželi v donucovací pracovně. V průběhu války se živil jako stavební dělník u různých firem v Postoloprtech, po osvobození se s rodinou (měl čtyři děti) odstěhoval do Teplic.⁶ Tam se živil u různých podnikatelů, spíše příležitostnými pracemi, naposledy nastoupil v květnu 1948 k firmě J. Šolc jako obchodní zástupce.⁷ V září 1946 byl pro podezření z krádeže vzat do vazby ve věznici v Teplicích, kde zažil osudové setkání. Na cele s ním byl totiž Emanuel Karlík a tato nová známost nakonec Rudolfa Kirsche po dvou letech přivedla až na šibenici.

Třetí z popravených, Josef Janeček, představoval naprostý protiklad předchozích dvou mužů. Šlo totiž

5 Vojenský historický archiv (dále jen VHA) Bratislava, f. Kmenové listy, kmenový list Rudolf Kirsch, nar. 29. 8. 1912.

6 AKPR, f. Kancelář prezidenta republiky, k. 463, sign. 145575/52, č. j. 212348/48, Návrh ministra spravedlnosti JUDr. Alexeje Čepičky na neudělení milosti Emanuelu Karlíkovi, Rudolfu Kirschovi a Josefu Janečkovi z 12. 10. 1948.

7 NA, f. Policejní ředitelství, Všeobecná spisovna, k. 7441, sign. K 1303/18, Rudolf Kirsch.

Dům, v němž býval Janečkův řeznický krám
Foto: Ivo Pejčoch

o velmi pracovitého a do té doby nikdy netrestaného podnikatele. Narodil se 5. září 1913 v obci Otinoves v okrese Prostějov do rodiny Martina Janečka a jeho ženy Marie, rozené Vojáčkové, měl deset sourozenců. Vyučil se řezníkem a uzenářem.⁸ Vojenskou prezenční službu absolvoval od 1. října 1934 do 1. října 1936 u 12. roty pěšího pluku 12. Do civilu se vrátil v hodnosti vojína v záloze. V době zářijové mobilizace, související s mnichovskou krizí, byl od 24. září do 13. listopadu 1938 povolán k vykonání mimořádného vojenského cvičení.⁹

Josef Janeček nejdříve získával zkušenosti jako řeznický pomocník, potom se přestěhoval natrvalo do Prahy a otevřel si vlastní živnost. Roku 1942 se oženil, měl dvě děti, po válce s rodinou bydlel ve Veletržní ulici, řeznický krám měl v Táborské ulici.¹⁰ Poválečný lístkový systém svazoval obchodníkům s potravinami i dalšími dotčenými komoditami ruce a za této situace se Janeček seznámil prostřednictvím svého bratra s Emanuele

Karlíkem. Zločinec podnikateli nabídl dodávky potravinových lístků na maso, mléko a další zboží, které by mu výrazně pomohly v tvorbě zisku. Janeček ke své škodě na dohodu přistoupil, nepochybně si nedovedl představit, kam až jej spolupráce s lupičskou bandou může přivést.

Emanuel Karlík kolem roku 1947 již vůbec nepracoval a prostředky k obživě získával výhradně kriminální činností. Její těžiště spočívalo zejména v nočních loupežích v budovách národních výborů, kde bral hotovost, především však potravinové lístky, jež potom prodával obchodníkům. S jedinou výjimkou „pracoval“ vždy s jedním nebo více společníky, s nimiž se po prodeji lupu dělil o zisk rovným dílem. Největší počet vloupání s ním provedl právě Rudolf Kirsch, v některých případech jej nahradil jiný zločinec, Josef Nachtigal. Karlík jako zkušený kasař bez větších problémů otvíral pancéřové pokladny na úřadech a odnášel si vše, co pro něj mělo nějakou cenu. K dobývání trezorů používal hrubou sílu – pomocí hasáku udělal do pancéřové stěny okolo zámku otvory, jimiž pronikl do systému zámku, ten zničil a potom otevřel dveře. Do budov se dostával po předchozí rekognoskaci nejvhodnější přístupovou cestou. Někdy se jednoduše v přízemí vlámal do úřadu některým z bočních oken, jindy si otevřel vchod paklíčem nebo se vyšplhal do prvního patra a pronikl dovnitř přes balkon.

V noci na 25. listopadu 1947 Karlík sám vnikl do kanceláře MNV v Liběšicích, kde vypáčil ohnivzdornou pokladnu a uloupil z ní 6292 korun a 1465 potravinových lístků. Část z nich prodal za 19 000 Kčs obchodníkovi Suchému z Oldřichova, další za 5000 Kčs v Praze Janečkovi. S ním se domluvil na dalších dodávkách lístků na maso a cukr.

Další výpad provedl v noci z 19. na 20. prosince, tentokrát ve společnosti Josefa Nachtigala. Jejich cílem se stal MNV v Býnově, kde pancéřová pokladna opět podlehlá Karlíkovu brutálnímu páčení. Lupiči si z ní odnesli na hotovosti 10 000 korun, dále 388 lístků na mýdlo, 195 šatek, 286 potravinových lístků, 40 lístků na sýr, 138 na brambory, 154 na vejce, 70 spotřebitelských průkazů, 200 kontrolních známek na uhlí a 135 samozásobitelských ústrižků. Z místa činu odjeli rovnou do Prahy, kde vše prodali Janečkovi za 24 000 Kčs.

Další loupež uskutečnil Karlík s Kirschem a lupičem Slepíčkou v noci na 30. prosince 1947, kdy pronikli do budovy MNV v Duchcově a z trezoru ukradli 29 000 korun a 2000 potravinových lístků. S lístky odjeli do Prahy, kde za ně od Janečka utřžili 210 000 Kčs.

V noci z 20. na 21. ledna 1948 vyloupili Karlík s Kirschem kancelář MNV v Borku u Děčína, ukořistili tam 10 000 korun a 4961 potravinových lístků na dvě zásobovací období.

Již dva dny po této loupeži, v noci na 23. ledna, se vloupali do budovy MNV v Křešicích, ukradli 1200 korun a 1587 potravinových lístků na různé druhy zboží. Potom se vydali do Prahy, kde jim Janeček vyplatil celkem 50 000 Kčs.

Novou loupež provedli v noci na 26. ledna v kanceláři MNV v Nedvicích, kde odcizili 800 korun, 2200 potravinových lístků a 20 poukazů na textilie. Janeček jim za ně vyplatil 90 000 Kčs.

Poslední společnou lupičskou výpravu podnikli Karlík s Kirschem v noci na 14. února, kdy se dostali do budovy MNV v Bílině. Odcizili 13 127 přidělových lístků pro nemocné a těžce pracující, za něž jim Janeček slíbil 350 000 korun. Vzhledem k tomu, že neměl dostatečnou hotovost, zaplatil

8 AKPR, f. Kancelář prezidenta republiky, k. 463, sign. 145575/52, č. j. 212348/48, Návrh ministra spravedlnosti JUDr. Alexeje Čepičky na neudělení milosti Emanuelu Karlíkovi, Rudolfu Kirschovi a Josefu Janečkovi z 12. 10. 1948.

9 VHA Bratislava, f. Kmenové listy, kmenový list Josef Janeček nar. 5. 9. 1913.

10 NA, f. Policejní ředitelství, Všeobecná spisovna, k. 4304, sign. J 404/6, Josef Janeček.

jim 200 000 Kčs a domluvili se, že zbytek bude splácet. Po akci v Bílině se však Emanuel Karlík dostal s Rudolfem Kirschem do sporu a zločinci se rozešli. Karlík pak další loupeže prováděl s již vyzkoušeným Josefem Nachtigalem nebo dalším pobertou, Rudolfem Tichým.

V noci na 19. března 1948 se Karlík s Nachtigalem vloupali do kanceláře MNV ve Velkém Březně. Z vypáčeného trezoru odnesli 3000 korun a 2798 potravinových lístků různých druhů. Karlík je předal Janečkovi proti záloze 30 000 Kčs a další záloze 150 000 Kčs, vyplacené o týden později.

Nové vloupání provedl Emanuel Karlík s Rudolfem Tichým v noci na 20. května v budově MNV v Neštětčicích. Ukradli 2940 sdruzených potravinových lístků a 312 jednotlivých. Část lupu nechali překupníku Václavu Fiškovi a zbytek odprodali Josefu Janečkovi.

Poslední ze série vloupání uskutečnil Karlík opět ve společnosti Tichého (souzeného později samostatně), nyní se dostali do pokladny MěNV v Duchcově. Odnesli si odsud 6000 přídatkových lístků, z nichž nechali Janečkovi 4300 kusů za domluvenou sumu 465 000 korun. Ty mu však už odběratel nemohl zaplatit, protože byli záhy všichni zatčeni.

Vyšetřovatelé vyčíslili celkovou sumu, již lupičská banda získala. Janeček jim vyplatil 954 000 korun a dalších 465 000 Kčs ještě dlužil. Odcižené lístky dohromady reprezentovaly 48 977 kilogramů masa, 6554 kg sádla, 7152 kg másla, 8991 kg ztužených tuků, 67 566 vajec, 201 365 litrů mléka, 12 720 kg cukru, 2210 kg rýže, 94 180 kg chleba, 36 404 kg bílého pečiva, 9164 kg krupice, 13 044 kg brambor, 287 kg ovesných vloček, 701 kg čokoládových cukrovinek, 697 kg nečokoládových cukrovinek, 122 kg sýra, 1267 kg tvarohu a 1516 kusů

TREST SMRTI za šmelinu

Pražský velkošmelinář Janeček (v popředí) byl v sobotu pražskou porotou odsouzen na doživotí a vůdce jeho kasařské tlupy Karlík k trestu smrti. O procesu referujeme na str. 2.

Skupina lupičů před soudem – Josef Janeček na lavici uprostřed, Emanuel Karlík vpravo

Foto: archiv autorů

mýdla! Podle informací v tisku Janeček platil za potravinový lístek průměrně 50 korun a obratem jej prodával dalším řezníkům za 150 korun.¹¹

Tato skupina nepochybně posloužila jako exemplární případ – nový režim chtěl ukázat, že trestá rychle, tvrdě a nelitostně. Obžalovaní tak stanuli před senátem Krajského trestního soudu v Praze již 24. září 1948, předsedal mu JUDr. Neureiter, státním zástupcem byl JUDr. Polák. Případ sledoval tisk, který obsáhle informoval o nebezpečnosti činnosti skupiny pro celou společnost a současně poukazoval na jmění, jaké řezník Janeček kšeftováním s lupiči získal. Novináři vypočítávali, jaké množství šperků, do nichž ukládal zisk ze šmeliny, se u něj našlo a kolik dalších měl objednaných v klenotnictví. Soud vynesl rozsudek druhý den jednání, 25. září 1948. Podle očekávání všechny čtyři prohlásil vinnými porušením zákona o černém obchodu

podle § 4/4 zákona č. 15/1947 Sb., trojici lupičů navíc krádeží a vloupáním. Vynesené tresty však byly až nečekaně ostré. Emanuel Karlík byl odsouzen k trestu smrti, Rudolf Kirsch a Josef Janeček k doživotnímu žaláři a Josef Nachtigal k odnětí svobody v délce dvaceti let. Janeček byl navíc odsouzen k pokutě 1 000 000 korun, Kirsch 500 000 a Nachtigal 100 000. Podle tisku vznikla trestnou činností skupiny kalamita v zásobování, neboť na lístky ukradené v severočeském regionu bylo odebíráno obrovské množství potravin zejména v Praze.

V téže době ostatně rozvířil pozornost podobný případ z Prahy, jehož podstatou byly také machinace s potravinovými lístky. Karel Heveroch, vedoucí tiskárny Cíl, totiž vždy vytiskl určité množství lístků navíc a distribuoval je pak pomocí dobře zorganizované sítě spolupracovníků. V této kauze sice nepadl absolutní trest, ale zato dvě doživotí.¹² Tyto velmi sledované kauzy měly dokázat,

11 AKPR, f. Kancelář prezidenta republiky, k. 463, sign. 145575/52, č. j. 212348/48, Návrh ministra spravedlnosti JUDr. Alexeje Čepičky na neudělení milosti Emanuelu Karlíkovi, Rudolfu Kirschovi a Josefu Janečkovi z 12. 10. 1948.

12 Karel Heveroch a jeho spolupachatel Josef Pecháček dostali trest doživotního vězení, dalších sedm mužů tresty v rozmezí čtyři až šest let, jeden tři měsíce.

že lidově demokratická spravedlnost umí „zamést“ s kriminálními živly, a případným následovníkům dát jasné varování, co mohou za podobnou činnost očekávat.

Kdo však nepovažoval udělené tresty za adekvátní, byl prokurátor, který se proti jejich výši odvolal. Případ Karlík a spol. se tak dostal před senát Nejvyššího soudu v Brně a ten jej projednal 7. října 1948. Porota všemi dvanácti hlasy potvrdila nejvyšší trest pro Emanuela Karlíka, stejným počtem hlasů jej dokonce stanovila i pro Rudolfa Kirsche a většinou deseti hlasů pro Josefa Janečka. Trest pro Josefa Nachtigala byl změněn z dvaceti let odnětí svobody na doživotí.

Poslední nadějí tak pro odsouzené byla milost prezidenta republiky. Jejich advokáti sepsali žádost adresovanou hlavě státu a vyjádřily se k ní jak Nejvyšší soud, tak ministerstvo spravedlnosti. Nejvyšší soud se jednohlasně usnesl, že nedoporučí žádného z odsouzených k prezidentské milosti a ke stejnému stanovisku dospělo i ministerstvo spravedlnosti. V jeho odůvodnění se uvádí: *U Emanuela Karlíka a Rudolfa Kirsche jde o osoby mnohokrát soudně trestané, jejichž způsob života svědčí, že neměli vážného úmyslu žít se poctivou prací. Janeček byl sice dosud zachovalý, ale činy, pro něž byl odsouzen, ukazují na hrubou ziskovost, a na to, že se ani on neštítel žádného prostředku, kterým by se mohl obohatit na úkor celku. K prvé koupil potravinových lístků byl sice zlákán Emanuele Karlíkem, ale později projevil sám ochotu i dále je kupovat s tím, že označoval, jaké lístky by potřeboval, dával podnět k novým krádežím, a tím nepřímou podporoval ostatní odsouzené k páčání tak těžkých zločinů. Jednání všech odsouzených bylo tak velkého*

rozsahu, že jim poskytovalo prostředky k přepychovému životu a Janečkovi pak k hromadění jmění. Zatímco převážná část národa ze všech sil přispívá k uskutečnění výstavby republiky a poctivé vrstvy pracujících se uskovňují, aby bylo dosaženo cílů vládou vytčených, vyskytli se jednotlivci, kteří neštítíce se ničeho, zločinným způsobem opatřují si prostředky k pohodlnému a často přepychovému životu. Mezi takové jednotlivce patří všichni tři odsouzení, dva zločinci z povolání a třetí – Janeček, příslušník měšťácké vrstvy, tující z práce poctivých občanů. Všichni tři včetně Janečka se nerozpakovali pro své osobní choutky odnímání širokým vrstvám pracujících nezbytné potraviny v takové míře, že tím, jak soudci z lidu zjistili, byly dokonce ohroženy životy lidí. Za tohoto stavu nutno všechny tři k trestu smrti odsouzené, jednající vesměs z bezohledného egoismu, pokládati za individua nebezpečná lidskému společenství, nezasluhující jakéhokoliv ohledu.¹³

Všichni tři byli popraveni ve středu 13. října 1948 v časných ranních hodinách na nádvoří věznice v Praze na Pankráci.¹⁴ Rudé právo o popravě informovalo článkem „Tři šmelináři popraveni v Praze“, v němž se mimo jiné uvádí: *Janeček, odporný typ šmelinářského kořistníka, který se pro svůj zisk neštítel ani toho, že jeho šmelinářská činnost ohrozila veřejné zásobování v celých okresech, ponoukal zločince k dalším loupežím a žádal na nich, aby hlavně odnášeli lístky pro děti a pro nemocné. V 10 úřadovných MNV bylo letos zjara a v létě uloupeno na 40 000 kusů potravinových lístků, za něž Janeček zaplatil lupičům téměř milion Kčs (půl milionu jim ještě slíbil). Na této velkošmelině získal Janeček přes 3 miliony a chtěl si z výtěžku postavit dům.¹⁵ Deník Pravda popravu oznámil titulkem*

„Tři pražští velkošmelináři a kasaři popraveni“, v článku jsou zdůrazněny ztráty, které trojice společnosti napáchala.¹⁶ Mladá fronta o popravě rovněž informovala, a to v článku „Tři velkošmelináři byli popraveni“. V textu se uvádí: *Vykonaná poprava nad třemi šmelináři jasně dokazuje, že lidově demokratická justice se dovede nekompromisně vypořádat se všemi škůdci národního hospodářství a že také plní přání lidu, který v nesčetných rezolucích žádal, aby šmelináři byli souzeni tím nejpřísnějším trestem, jaký zná náš zákon.¹⁷* Autor článku tedy zcela otevřeně napsal, že rozsudek byl vyneseno na společenskou objednávku, což přesně dokumentovalo poměry v zemi, milovými kroky směřující od částečné demokracie třetí republiky k totalitě.

V úvodu jsme napsali, že kauza Karlík – Kirsch – Janeček má nesporné kriminální rysy, to je z popisu případu zřejmé. Ani jeden z nich neporušoval zákon veden ideály boje za demokracii, nýbrž z čistě zistných důvodů. Na druhou stranu je však třeba zdůraznit, že porovnání míry jejich zavinění a výše trestu vede k úvaze, zda byla poprava skutečně adekvátním potrestáním. Nový režim poslal muže na smrt především z exemplárních důvodů, ve snaze zastrašit další černé obchodníky, což celou kauzu řadí mezi kriminální případy využité pro politické cíle KSČ.

Josef Smolka

Případ Josefa Smolky se vymyká i z této neobvyklé skupiny hrdelních ekonomických procesů, zejména pro vážné podezření, že obžalovaný zřejmě vůbec neměl stanout před soudním senátem. Josef Smolka se narodil

13 AKPR, f. Kancelář prezidenta republiky, k. 463, sign. 145575/52, č. j. 212348/48, Návrh ministra spravedlnosti JUDr. Alexeje Čepičky na neudělení milosti Emanuelu Karlíkovi, Rudolfu Kirschovi a Josefu Janečkovi z 12. 10. 1948.

14 VHA Bratislava, f. Kmenové listy, kmenový list Josef Janeček, nar. 5. 9. 1913, Kopie úmrtního listu děkanského úřadu Praha XIV Nusle z 25. 10. 1948.

15 Tři šmelináři popraveni v Praze. *Rudé právo*, 14. 10. 1948, s. 2 (autor neuveden).

16 Šifra čt: Tři pražští velkošmelináři a kasaři popraveni. *Pravda*, 14. 10. 1948, s. 1.

17 Šifra sv: Tři velkošmelináři byli popraveni. *Mladá fronta*, 1948, 14. 10. 1948, s. 1.

18. ledna 1903 v Kostelanech u Kroměříže do rodiny drobného zemědělce jako jedno ze čtyř dětí. Po obecné škole absolvoval dva ročníky gymnázia a obchodní školu, u drogisty Antonína Rozsypala ve Staré Turé pak získal výuční list. V roce 1933 mu Rozsypal svěřil vedení jedné z poboček své firmy, roku 1935 se Smolka osamostatnil a otevřel si vlastní drogerii v městě Modra v okrese Bratislava-vidiek. Dne 1. ledna 1938 se oženil, prodal obchod a s manželkou si pořídili drogerii v Topolčanech, která jim slušně vynášela. Z manželství pocházely dvě děti, syn a dcera.¹⁸

Dne 1. prosince 1949 jeho podnik včlenili do národního podniku Chemodroga, Smolku přijali do zaměstnaneckého poměru a nechali jej jako vedoucího v jeho bývalé drogerii. Ještě předtím se mu však podařilo z firmy vyvézt značné množství drogistického zboží a ukrýt jej dílem u sebe doma, částečně také u přátel a příbuzných. Celková hodnota poschovávaného zboží byla později odhadnuta na minimálně 250 000 korun, mohla však být až dvojnásobná.

Na 20. února 1950 povolali Josefa Smolku na čtrnáctidenní politické školení zaměstnanců Chemodrogy, které probíhalo ve Svätém Juru (v letech komunistického režimu bylo město přejmenováno na Jur pri Bratislave). Během přednášek lektori opakovali, že dochází k případům zatajování zboží bývalými živnostníky, pranýřovali podobné jednání a varovali, že v případě přistižení hrozí viníkům přísné tresty. Psychicky labilního Smolku to natolik vystrašilo, že o přestávce přiznal vedoucímu školení Ondřeji Vaňkovi své zatajené zboží a nabízel, že jej národnímu podniku předá. Vaňka se zeptal, zda by v takovém případě zůstal bez trestu a jestli by se za něj nemohl přimluvit.

Ráno 2. března přijel další přednášející, Isidor Tausinger (nar. 1897), jehož Smolka znal již z dřívějších. I jemu u snídaně pověděl o zatajených zásobách a také ho požádal o přimluvu, aby unikl trestu. Tausinger mu slíbil, že se o to pokusí. Smolka však během jeho přednášky podlehl iracionálnímu pocitu, že jej Tausinger sleduje. Nakonec nabyl přesvědčení, že se ho Tausinger chystá zavraždit, a začal se chovat naprosto zmateně. Během polední přestávky odešel na ubytovnu, kde našel dalšího z účastníků školení, Dr. Ladislava Humeje. Ten onemocněl, a tak se nemohl toho dne školení účastnit a ležel v posteli. Později vypověděl, že Smolka mu řekl: *Prosím tě, pozdravuj ženu a děti, já ho zastřelím*. Udivený Humej se tázal, koho chce zabít, Smolka odpověděl, že dalšího ze školitelů, Ondreje Vaše. Na dotaz po motivu odpověděl: *Dávají nám do jídla jed*. Ukázal na Humejův talíř se slovy: *Ani tobě nechutná*. Potom ještě dodal: *Svině židovské, třeba je pozabíjet*. Načež odešel.

Smolka vyšel na nádvoří, kde si všiml odložené železné hranaté tyče, dlouhé asi 85 centimetrů. Odnesl ji ke vchodu do jídelny, kde jí odložil, a vešel. Rozhlédl se po místnosti, kde právě obědvalo 35 účastníků školení, mezi nimi i Tausinger. Další děj se odvíjel jako v hororu.

Josef Smolka si došel pro přípravou tyč, vrátil se do jídelny a zezadu přistoupil k nic netušícímu Tausingerovi (popisu neodpovídá úvodní fotografie zobrazující rekonstrukci). Před zděšenými zraky spolustolovníků jej třikrát vší silou udeřil železnou tyčí do hlavy a vykřikl: *Zabijte všechny Židy, zabijte Židy!* Vyběhl potom z místnosti, odhodil vražedný nástroj a doběhl k nedaleké řece Šur. Vrhł se v sebevražděném úmyslu do proudu a uprostřed řečiště se začal

topit. Někteří z frekventantů kurzu skočili do řeky a tonoucího vytáhli na břeh. Byl již v bezvědomí. Ostatní zavolali sanitku, která odvezla těžce zraněného Tausingera i Smolku do nemocnice v Bratislavě.¹⁹ Tausingerova zranění však byla fatální, měl rozdrčenou týlní část lebky a vážně poškozený mozek. Jeho stav nebyl sluchitelný se životem a ještě téhož dne v nemocnici zemřel, aniž nabyl vědomí.²⁰

Případ začal vyšetřovat SNB ve Svätém Juru, Smolka byl po celou dobu umístěn na psychiatrickém oddělení Státní nemocnice v Bratislavě. Policisté proti němu sestavili trestní oznámení a předali ho 11. března Okresní prokuratuře Bratislava. Již tento dokument naznačil, jakým způsobem bude celá kauza bezpochyby pomateného vraha vedena. Justice si nenechala ujít příležitost exemplárně využít smutného případu k očernění a zastrašení bývalých živnostníků. Obviněný je v něm charakterizován takto: *Josef Smolka, jako bývalý velkoobchodník-kapitalista, nepřeje současnému lidově demokratickému zřízení, trestný čin spáchal z toho důvodu, že nenáviděl všechny ty, kteří pracují na cestě k socialismu v linii KSČ, a zejména osoby židovského vyznání, neboť vykřikoval Pobijte všechny Židy*. Ve stejném dokumentu však příslušníci SNB konstatují, že podle svědků se Smolka choval nenormálně, trpěl stihomamem a svěřoval se, že je Židé chtějí zahubit otráveným jídlem. Svědci také vypověděli, že na školení nepil kávu, protože se domníval, že je v ní pro něj jako bývalého kapitalistu přichystán smrtící jed. Případ jednoznačně psychicky vyšinitého pachatele tak měl od počátku nádech politické kauzy. V podstatě byl opomenut odborný názor lékařů, že Smolka trpí paranoidní psychózou.²¹

18 Okresní archiv (dále jen OA) Bratislava, f. Okresní soud Bratislava, Josef Smolka, Životopis obžalovaného, 6. 5. 1950.

19 Tamtéž, Josef Smolka, Výpovědi svědků.

20 NA, f. Rehabilitační komise, Zpráva o případu Josefa Smolky (nedatováno).

21 OA Bratislava, f. Okresní soud Bratislava, Josef Smolka, Trestní oznámení z 11. 3. 1950.

Josef Smolka při rekonstrukci pokusu o sebevraždu (nahore) a první pomoci (dole)

Foto: Městský archiv Bratislava

Josefa Smolku začali stíhat pro vraždu, ale současně i pro černý obchod, Okresní prokuratura v Bratislavě sepsala k 6. květnu 1950 obžalovací spis a pak předala případ

Okresnímu soudu v Bratislavě. Již v úvodu obžaloby se uvádí: *Josef Smolka jako bývalý velkoobchodník-kapitalista, už svým původem dnešnímu lidově demokratickému zřízení nepřátelský,*

choval se s nenávistí k socializaci a jeho nenávist se vystupňovala, když byl jeho velkoobchod znárodněn. Prokuratura dospěla k závěru, že Smolka duševní chorobu pouze předstírá, a obvinila jej ze zpronevěry a vraždy.²²

Okresní soud v Bratislavě zasedl nad případem 16. května 1950, uznal vinu obžalovaného ve všech bodech a odsoudil jej k trestu smrti a k peněžitému trestu 50 000 Kčs. Smolka byl prohlášen vinným trestnými činy vraždy podle § 278 trestního zákona a černého obchodu podle § 1 odst. 1 písm. b a § 4 odst. 1 zákona č. 15/1947 Sb. Ve zdůvodnění soud uvádí, že Komunistická strana Slovenska klade velký důraz na politická školení, v nichž dává příležitost všem občanům, zejména pracující inteligenci. Smolka ovšem důvěru, jež mu daly stranické orgány, zklamal.²³

Josef Smolka se prostřednictvím svého právního zástupce odvolal ke Krajskému soudu v Bratislavě, který však 23. června 1950 pod předsednictvím JUDr. Alexandra Štefaňáka jeho odvolání zamítl a potvrdil rozsudek nižší instance. Zbývala již jen žádost o milost u prezidenta republiky. Smolka v ní uvedl, že ve chvíli spáchání vraždy nebyl zcela při smyslech, zdůrazňoval, že svého činu hluboce lituje, proti Tausingerovi vůbec nic neměl, nechtěl mu nijak ublížit a neví, jak k celé události došlo. Svým dalším životem a prací chtěl dokázat, že není člověkem zvrhlé povahy, a hodlal své pochybení napravit. Rovněž Smolkova manželka sepsala žádost o milost pro svého muže, uváděla, že je znám skromným způsobem života, a jeho čin vysvětlovala stavem naprosté nepřítetnosti. Okresní soud v Bratislavě doporučil milost ve smyslu změny verdiktu na doživotní vězení. K tomu názoru se přiklonil i Krajský soud v Bratislavě a navrhl náhradní trest v podobě 30 let vězení.²⁴

22 Tamtéž, Josef Smolka, Obžaloba z 6. 5. 1950

23 Tamtéž, Rozsudek z 16. 5. 1950.

24 NA, f. Rehabilitační komise, Zpráva o případu Josefa Smolky (nedatováno).

Proti tomu se však postavil generální prokurátor, jenž trval na původní výši trestu, a Nejvyšší soud se k jeho argumentaci přiklonil. Milost nedoporučoval s tím, že výkon rozsudku je potřeba k ochraně společnosti a generální prevence s ohledem na povahu osoby odsouzeného. Ministerstvo spravedlnosti se k žádosti o milost vyjádřilo podobně, ovšem ve zdůvodnění jasně charakterizovalo, o jakou prevenci se jedná: *Odsouzený je příslušníkem kapitalistické třídy, kterému byla dána příležitost k převýchově a k začlenění se do budovatelského úsilí pracujícího lidu. Bylo s ním počítáno jako s platným členem budování socialismu.*²⁵ Josef Smolka však prý důvěru zklamal, ne ovšem jen zavržděním nešťastného Tausingera, především zatajením zásob zboží. Žádost o milost tak byla zamítnuta 14. února 1951.

Ve výkonu trestu smrti již nestály v cestě žádné formální překážky. Ráno 20. února 1951 přivedli Josefa Smolku na nádvoří věznic Krajského soudu v Bratislavě, kde mu byl určeným soudcem znovu přečten rozsudek okresního i krajského soudu i zamítavé stanovisko k žádosti o milost. Potom odsouzenec převzal kat a v 6.05 hod. zahájil popravu. Vězeňský lékař v 6.15 konstatoval smrt.²⁶ Místo uložení jeho ostatků není známo.

I přes malé množství dochovaného materiálu k tomuto případu je víc než zřejmé, že v době spáchání trestného činu měl Smolka značně nebo zcela snížené rozlišovací schopnosti. Svědci potvrdili, že se před vraždou choval velmi zmateně a i po ní byl dezorientovaný. Rozsudek smrti neměl být v takovém případě vynesena. Třídní justice však podobný případ potřebovala k zastrašení dalších bývalých živnostníků, drakonický rozsudek je měl varovat, že je v případě odhalení podobné činnosti čekají tvrdé tresty. Přestože je tedy základem případu

Smolka vražda, spadá zároveň do oblasti politických procesů, které měly působit jako exemplární v oblasti ekonomiky a černého trhu.

Ivan Isidor Frostig

Narodil se 15. ledna 1888 v rodině obchodníka s uhlím Julia Frostiga a Sáry, roz. Jeržavicové. Byl židovského původu. Jako místo jeho narození je někdy uváděna podkarpatská Jasina, v dalších dokumentech pak blíže neurčená obec Jasionovo na dnešní Ukrajině. Měl šest sourozenců – tři bratry a tři sestry. Čtyřtřídní obecnou školu a dva ročníky měšťanky vychodil v obci Židačiv v tehdejší rakouské Haliči (dnes Lvovská oblast Ukrajiny). Školu ukončil roku 1901. O dva roky později se vyučil hodinářem a zlatníkem v obci Mosty Velike. Počátkem 50. let 20. stol. se hlásil ke slovenské národnosti a evangelickému augšpurskému vyznání. Po vyučení pracoval až do roku 1907 v továrně na hodinky A. H. Cipper ve Lvově. Odtud odešel do Vídně a po půl roce, koncem roku 1907, do tehdejšího Prešpurku (Pozsony, Pressburg), dnešní Bratislavy, kde se usadil natrvalo.

Dalšího půl roku tam pracoval ještě jako hodinářský pomocník. V roce 1908 byl předčasně zplnoletěn (hranice plnoletosti byla tehdy 24 let), aby mohl získat živnostenské oprávnění, a poté si otevřel vlastní zlatnickou a hodinářskou dílnu ve Ventúrské ulici č. 7. Do učení si vzal svého mladšího bratra Aurela. V roce 1912 si otevřeli obchod na pozdější Štefánikově ulici č. 25. V létě 1913 se přestěhovali do Dlhé ulice č. 31 a počátkem roku 1914 převzali ještě jednu obchodní místnost v Michalské ulici č. 6. V té době tam již žila celá rodina – bratři Aurel, Joachim a Benjamin, které Ivan postupně zapojil do svého podnikání jako společníky (všichni byli vyučeni ve stejných profesích), sestry Berta, Klára a Erna a spolu

Ivan Isidor Frostig v roce 1930 a v roce 1936
Foto: NA

s nimi i jejich rodiče, kteří tam měli obchod s uhlím.

Do tohoto nadějného vývoje rušivě zasáhla první světová válka. Všichni bratři postupně narukovali do rakousko-uherské armády. Ivan byl povolán počátkem ledna 1915. Jejich

25 OA Bratislava, f. Okresní soud Bratislava, Josef Smolka, Stanovisko Nejvyššího soudu z 16. 1. 1951.

26 Tamtéž, Josef Smolka, Zpráva o popravě z 20. 2. 1951.

V bratislavském domě Ivana Frostiga dnes sídlí pobočka Tatra banky, čelní stěna budovy byla v pozdějších letech přestavěna
Foto: Ivo Pejčoch

nepřítomnost si vyžádala výraznou redukci obchodních aktivit – zůstal jim pouze obchod na Michalské ulici, který po dobu války vedla sestra Berta (nar. 1895). Ivan byl nejprve odeslán na východní frontu, tam byl v srpnu 1915 zraněn. Počátkem roku 1916 došlo k jeho přemístění na severoitalské bojiště, kde zůstal až do roku 1917, kdy byl znovu zraněn. Po vyléčení, počátkem roku 1918, již zůstal v zázemí a vzhledem k jeho profesi byl jako odborník přidělen do letecké továrny ve Vídni. Koncem roku 1918 byl demobilizován a vrátil se domů. Počátkem ledna 1919 byl Prešpurk obsazen československými jednotkami a po krátkých úvahách o jeho přejmenování na Wilsonovo město se z něj definitivně stala Bratislava, zemské hlavní město

Slovenska. V tomto roce tam také bratři Frostigovi, kteří všichni válku přežili, obnovili své podnikání.

Obchod se opět začal úspěšně rozvíjet. V roce 1920 se osamostatnil Aurel, který spolu se svým švagrem Norbertem Weissem, za nějž se provdala sestra Berta, odešel do Lvova, kde si založili zlatnickou dílnu. Roku 1926 však Weiss zemřel a Aurel i Berta se vrátili zpět do Bratislavy. Druhá sestra Erna Ester (nar. 1899) se po válce provdala za aktivního důstojníka čs. armády a bývalého příslušníka ruských legií npor. Josefa Uhra.²⁷

První republika byla pro bratry Frostigovy jednoznačně obdobím majetkového i společenského vzestupu. Po Aurelově návratu podnikání rozšířili a roku 1927 založili „První slovenskou továrnu na výrobu zlatého

a stříbrného zboží“ (Prvá slovenská továrna na výrobu zlatého a stříborného tovaru – bratia Frostigovci). Ani přicházející hospodářská krize se na jejich ziscích nijak výrazně neprojevila – spíše naopak. Majetnější lidé se v nejistých dobách snažili uložit svůj volný kapitál do trvalých hodnot, mezi nimiž měly drahé kovy vedoucí pozici.

Roku 1931 bratři expandovali a založili si filiální prodejnu v Praze na Václavském náměstí. Její vedení převzal sám Ivan a do Prahy se přestěhoval. V řízení firmy v Bratislavě měl však i nadále rozhodné slovo. Zhruba po roce se za ním přestěhoval i Aurel. Bratři měli potřebu také investovat a v letech 1933–1935 nechali postavit v centru Bratislavy, na Františkánském náměstí, třípatrový činžovní dům č. p. 1. Téhož roku, kdy byla dokončena stavba, se také přestěhovala továrna, a to do Ventúrské ulice č. 13. Ještě před přijetím mnichovské dohody se Aurel rozhodl pro emigraci. Byl mu vyplacen podíl a on odjel do USA. V době největší prosperity ve 30. letech pracovalo ve firmě 35–40 zaměstnanců (z toho 6–8 učňů).

Okupace českých zemí 15. března 1939 zastihla Ivana v Praze. Podle svých slov se v následujících týdnech zapojil do odboje proti okupantům, spočívajícím zřejmě v pomoci židovským občanům k urychlené emigraci. Dne 11. května 1939 byl zatčen a dalších deset měsíců vězněn v Praze na Pankráci. Propuštěn byl 7. března 1940 a následně se mu podařilo ilegálně dostat zpět na Slovensko.

Znovu začal pracovat v rodinném podniku, ten však byl pravděpodobně někdy na jaře 1941 arizován. Jako arizátoři byli ustanoveni Dr. Vojtech Rónay, Olga Valášková a František Horváth. Firmu řídil v podstatě po-

²⁷ Josef Uher (8. 5. 1892 v obci Zibohlav v okrese Kolín – ?). Do ruského zajetí se dostal 28. 7. 1916 u Kovelu jako nadporučík rakousko-uherského pěšího pluku č. 74. Jako důstojník z povolání sloužil od roku 1913. Do legií byl mobilizován až po vzniku ČSR a sloužil u štábu čs. vojsk na Dálném východě. V červnu 1920 se vrátil do ČSR a stal se aktivním důstojníkem čs. armády. Sloužil až do roku 1939. Za války byl penzionován a asi rok vězněn nacisty. Po válce byl znovu povolán do služby, v září 1948 přeložen do výslužby. Naposledy působil v hodnosti podplukovníka na Vysoké škole válečné v Praze. S manželkou žil v Poděbradech. *Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv*, Sběrka kvalifikačních listů, kvalifikační list Josef Uher, nar. 1892.

sledně jmenovaný, který byl zároveň bratrem dlouholetého loajálního zaměstnance bratří Frostigů. Ti zde pak byli (až do deportace) zaměstnaní a svůj majetek tak měli de facto pod kontrolou.

Roku 1942 byl Ivan Frostig zatčen slovenskou tajnou policií a dodán do internačního tábora v Žilině. Židé tam věznění byli zařazováni do transportů směřujících do vyhlazovacích táborů v obsazeném Polsku. Aby se Ivan vyhnul tomuto osudu, přemluvil jednoho ze svých „árijských“ spoluvězňů, který měl být propuštěn na svobodu, aby jej udal za devizový přestupek. Lest se podařila. Frostig byl z transportu vyškrtnut a místo toho putoval do vazby Krajského soudu v Trenčíně. Tam údajně podplatil vyšetřujícího úředníka finanční prokuratury a ten jej nechal ve vězení do té doby, než byly transporty do koncentračních táborů u konce.

Poté byl propuštěn a odjel do Bratislavy. Brzy však byl znovu zatčen. Do vazby spolu s ním putovali i jeho bratr Benjamin a sestra Klára. Ve vězení však nepobyli dlouho – zhruba po měsíci byli odvezeni do internačního tábora v Sereďi. Zůstali tam až do vypuknutí Slovenského národního povstání koncem srpna 1944. Také tentokrát měl Ivan Frostig štěstí – začátek bojů jej totiž nezastihl v kmenovém táboře, ale na léčení v Piešťanech. Díky tomu se mu v nastalém chaosu podařilo uprchnout a dostat se do Bratislavy, kde vyhledal svého „arizátora“ Františka Horvátha, který mu poskytl pomoc. Následujících sedm měsíců jej skrýval v dřevníku svého domku na Jančové cestě č. p. 609 na okraji Bratislavy. Frostig mu za tuto službu platil 5000 sloven-

ských korun měsíčně. Tam se také počátkem dubna 1945 dočkal osvobození sovětskou armádou.

Když se dostal do centra města, zjistil, že obchod na Michalské ulici je zcela vyrabovaný. Trvalo řadu měsíců, než se mu opět podařilo obnovit výrobu. Oba jeho bratři na konci války zahynuli, musel tedy začít úplně sám. Na obchod byla navíc v srpnu 1945 uvalena národní správa a zpočátku byl pouze jedním ze tří správců (dalšími byli Dušan Viest a Ervin Forbat). V jejich domě na Františkánském náměstí se usídlilo Povereníctvo informácií,²⁸ takže byl nucen dál bydlet u Františka Horvátha.

Teprve v lednu 1946 získal národní správu výhradně pro sebe. V té době se začaly věci pomalu obracet k lepšímu. Povereníctvo vyklidilo dům a Frostig se do něj mohl přestěhovat. Bydlel tam pak až do svého zatčení. V červnu 1946 také ve velmi omezených poměrech začala znovu fungovat továrna (v té době měla pouhé čtyři zaměstnance). K 1. prosinci 1946 znovu otevřel obchod v Michalské ulici a v květnu 1947 rozhodly v restitučním sporu soudy definitivně v jeho prospěch. Nepřišel také úplně o všechno – značnou část majetku se mu během války podařilo uschovat u příbuzných a spolehlivých známých a tím ho zachránit. V nejistých poměrech třetí republiky, která v mnohém připomínala poslední roky před vypuknutím války, pak znovu rychle zbohatl.²⁹

Potřetí pak zasáhla do jeho života politika – přišel 25. února 1948. Přestože se pokusil zachránit vstupem do Komunistické strany Slovenska (KSS) a Svazu přátel SSSR,³⁰ bylo zřejmé, že je jen otázkou času, kdy mu bude

majetek znovu vyvlastněn. Pokusil se tomuto osudu předejít a sám se počátkem srpna 1949 přihlásil ke znárodnění.

Frostigův majetek byl začleněn do národního podniku (n. p.) Chronor. Ten však nemohl provádět výrobu zlatých a stříbrných předmětů, a tak bývalou „První slovenskou továrnu na výrobu zlatých a stříbrných předmětů“ vyčlenil a delimitoval n. p. Sandrik. Chaotickou situaci znárodněného hospodářství dokumentuje to, že ani jeden z těchto podniků se o nově získaný přírůstek nestaral (oficiálně šlo o obavy o jeho rentabilitu!). Vše tedy v podstatě zůstalo při starém a Frostig vedl i nadále výrobu „na vlastní pěst“.

Teprve poté, co se noví kapitáni průmyslu o rentabilitě továrny přesvědčili, absorboval ji n. p. Sandrik k 1. lednu 1951 se všemi z toho vyplývajícími důsledky. Ivana Frostiga pak oficiálně zaměstnal jako vedoucího dílny.

Již krátce nato, v polovině dubna 1951, se jeho zdravotní stav zhoršil natolik, že podal výpověď. O měsíc později byl u něj diagnostikován chronický zánět ledvin a vysoký krevní tlak. Od té doby až do svého zatčení již nepracoval a byl pouze v péči lékařů.

Před Vánoci 1949 poznal tehdy téměř 62letý Frostig 17letou absolventku obchodní školy Margitu Vietrovskou z bratislavské Petržalky. Pomohl jí sehnat úřednické místo v národním podniku Sandrik, kam nastoupila v polovině srpna 1950. Sblížili se a 7. června 1951 uzavřeli sňatek. Až do té doby byl Frostig svobodný.

Podle trestního oznámení začala policie Frostiga sledovat v listopadu

28 Povereníctva v Bratislavě v podstatě kopírovala systém pražských ministerstev a byla po roce 1945 reliktem uvažované slovenské autonomie.

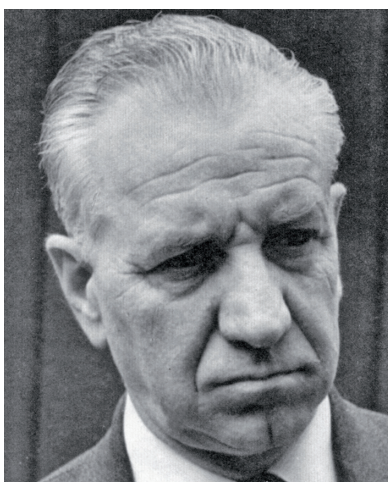
29 *Archív mesta Bratislavy*, f. Okresný súd trestný Bratislava, sp. zn. 2 T 219/52. Pokud není uvedeno jinak, jsou ze stejného zdroje čerpány i další údaje o osobním životě Ivana Frostiga.

30 Kromě toho byl členem Revolučního odborového hnutí a Svazu osvobozených politických vězňů. Za své věznění v letech 1939–1940 obdržel osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb. (Zákon o příslušnících československé armády v zahraničí a některých jiných účastnících národního boje za osvobození).

1951, když se její orgány agenturní cestou dozvěděly, že bývalý továrník je stále téměř pohádkově bohatým mužem. Dne 28. ledna 1952 podnikli příslušníci II. oddělení Krajského velitelství Národní bezpečnosti v Bratislavě domovní prohlídku u Františka Horvátha. Frostig Horváthovi na základě svých válečných zkušeností důvěřoval a od roku 1946 u něj systematicky schovával značnou část svého majetku. Při prohlídce se však nepodařilo nic objevit, a tak byl podle slov obžaloby Horváth podroben *důkladnému a podrobnému výsluchu*. Nelze se nijak divit tomu, že ačkoli zpočátku zapíral, tak *po dlhšom vypočúvaní bez akéhokolvek nátlaku dobrovoľne priznal, že Ivan Izidor Frostig má pri jeho dome na Jančovej ceste č. 609 pod betónovým chodníčkom v hĺbke asi 60 až 80 cm zakopanú jednu pancierovú pokladničku, v ktorej podľa jeho domnienky nemôže byť nič iného ako kusové zlato*.³¹ Po dalších výsledcích se opět „dobrovolně“ doznal k tomu, že v okolí domu jsou takto zakopány další tři schránky. Kromě nich bylo na různých místech v zahradě volně zakopáno asi půl tuny stříbra, převážně v pamětních mincích tzv. Slovenského štátu stažených z oběhu.

Bezpečnost vykopala první pokladničku okolo desáté večer 29. ledna 1952. Již o hodinu později byl Frostig ve svém bytě zatčen. Spolu s ním putovala do vazby i jeho manželka. O několik dní později, 4. února 1952, zatkla policie v Poděbradech i jeho sestru Ernu Ester Uhrovou. Právě u ní a jejího manžela si totiž Frostig uschoval další část majetku, a to již v roce 1939.

Soupis jednotlivých položek Frostigova majetku, který policie zabavila zhruba do poloviny února 1952, zabírá několik stran. Šlo především o drahé kameny a drahé kovy – zlato, stříbro a platinu ve všech formách

Hospodářské trestné činy vyšetřovala kriminální služba, v jejímž čele stál od roku 1950 zkušený profesionál Karel Kalivoda

Foto: ABS

(ryzí zlato, zubařské zlato, pruty, zlatý plech, zubní korunky, mince, pamětní medaile, umělecky a historicky hodnotné předměty, šperky s brilianty, smaragdy a perlami, diamanty, diamantový prášek, velké množství zlatých hodinek atd.) o celkové hmotnosti asi 30 kg zlata a více než půl tuny (převážně mincovního) stříbra. Kromě toho byly zabaveny téměř dva miliony korun v hotovosti (celkem 1 986 625 Kčs, které získal prodejem jednoho velkého briliantu) a větší množství valut (3195 amerických a 145 kanadských dolarů, 1300 švýcarských franků, 3 britské libry atd.). Cenné kovy měly podle posudku bratislavské pobočky Státní banky československé z 23. dubna 1952 hodnotu 70 516 530 Kčs!

Policejní vyšetřování bylo ukončeno podáním trestního oznámení Okresní prokuratuře v Bratislavě dne 29. února 1952. Okresní soud trestní v Bratislavě obdržel obžalobu 9. dubna a hlavní líčení bylo stanoveno na

28. dubna 1952. Žalující stranu v něm zastupoval státní zástupce František Antl.

Frostig doznal, že ne vždy během své obchodní činnosti postupoval on i jeho bratři zcela v souladu se zákonem – Aurel např. přivezl v roce 1926 ze Lvova ilegálně větší množství zlata, které se pak stalo součástí firmního majetku. Podobně příbuzný Frostigových Adolf Gruber takto propašoval větší množství zlata koncem roku 1937 z Rakouska. Přiznal i to, že od roku 1946 soustavně ukrýval drahé kovy a kameny, čímž se bezpochyby provinil proti tehdejším předpisům. Na druhou stranu, je nepochybné, že případ měl i svůj přirozenoprávní rozměr – šlo o jeho majetek, který získal svou prací, byť se obžaloba snažila dokázat, že byl ztělesněním asociálního kapitalistického vykořisťovatele, bohatnoucího z práce svých zaměstnanců. Ve snaze o co největší propagandistický efekt se v obžalobě dokonce hovoří o majetku ve výši tři čtvrtě miliardy korun, což je, vzhledem k výše uvedeným číslům, na první pohled zcela absurdní.

Senát složený z JUDr. Artura Šimka jako předsedy, soudce z povolání JUDr. A. Rancheti a soudců z lidu Gašpara Abela, Kataríny Polgárove a Jozefa Ratkovského dospěl k přesvědčení, že Frostigovo jednání naplňuje skutkovou podstatu trestných činů ohrožování zásobování, ohrožování devizového hospodářství, krácení a ohrožení daně podle §§ 134, 145 a 148 zákona č. 86/1950 Sb. (trestní zákon), a odsoudil jej k trestu smrti a dále k vedlejším trestům: propadnutí majetku, ztrátě čs. státního občanství a peněžní pokutě ve výši dva miliony Kčs.

Soud použil při vynesení rozsudku kvalifikovanou skutkovou podstatu § 134, která je uvedena v jeho čtvrtém odstavci: *Odnětím svobody na*

31 Obě citace pocházejí z trestního oznámení, vypracovaného II. oddělením Krajského velitelství Národní bezpečnosti v Bratislavě 29. 2. 1952.

doživotí nebo smrtí a propadnutím jmění bude pachatel potrestán, a) má-li čin uvedený v odstavci 1 za následek hrozivou tíseň mnoha lidí [...], přičemž odstavec jedna stanoví, že zákonem chráněným zájmem je plynulé zásobování předměty potřeby alespoň části obyvatelstva nějakého místa. Soud zde vyšel ze zcela účelové konstrukce, podle níž by zásoba zlata zabavená Frostigovi stačila na ošetření zubů na celém Slovensku na dva měsíce (!), což naplňuje skutkovou podstatu hrozivé tísně mnoha lidí. O procesu informovalo mimo jiné *Rudé právo*.³²

Přestože Frostig ve svém odvolání vcelku logicky poukázal na to, že se nic takového nestalo a že je naopak v ČSR pro lékařské potřeby drahých kovů dostatek, odvolací Krajský soud v Bratislavě k této argumentaci nepřihlédl a 4. června 1952 potvrdil prvoinstanční rozsudek.³³

Odsouzený podal žádost o milost, ale žádání ze zúčastněných institucí ji nepodpořila. Dne 14. října 1952 pak bylo bratislavskému Povereníctvu spravodlivosti z Prahy sděleno, že ani prezidentem Klementem Gottwaldem milost nebyla udělena, a rozsudek tudíž bude vykonán. Následně byl z Ilavy, kde ve Zvláštním oddíle nápravného zařízení čekal na vyřízení

žádosti, přivezen i odsouzený. Životní pouť Ivana Isidora Frostiga se uzavřela na dvoře věznice bratislavského krajského soudu dne 17. října 1952 v 5 hodin 15 minut ráno.³⁴

Vzhledem k tomu, že nebyl odsouzen Státním soudem, musel Frostig „čekat“ na rehabilitaci déle než jiní. Obvodní soud Bratislava 1 se jeho případem znovu zabýval 15. listopadu 1995 a zrušil oba odsuzující rozsudky z roku 1952. Soudce JUDr. Rastislav Železník následně konstatoval, že došlo ke spáchání trestného činu „ohrožení devizového hospodářství“, avšak nový trest nebyl uložen, vzhledem k tomu, že se na něj vztahovala amnestie prezidenta Václava Havla z 1. ledna 1990.³⁵

Závěr

V období politických procesů bylo v Československu popraveno celkem pět mužů v kauzách s ekonomicko-politickým pozadím. Každý z případů byl přitom unikátní. Zatímco Emanuel Karlík a jeho spolupachatelé představovali lupičskou bandu spojenou s překupníkem jejich kořisti, Josef Smolka svůj čin spáchal velmi pravděpodobně ve stavu, v němž si nebyl schopen uvědomit důsledky

svého jednání, režim se ovšem neštítl tragédii využít jako výstrahu bývalým drobným podnikatelům. Případ Isidora Frostiga měl v široké veřejnosti vzbudit primitivní závist a nenávisť k boháčům a „poraženým třídám“. Současně se v něm projevovaly tóny antisemitismu, nastupujícího po roztržce komunistického tábora s nedávno vzniklým Státem Izrael.

Problematika popsaných ekonomických trestných činů představuje zvláštní kombinaci kriminality s politicky zneužitými procesy a svým charakterem se z oblasti politických kauz vymyká. Z pohledu dnešní, ale i tehdejší logiky vyplývá, že provinění nikoho z uvedených nebylo natolik těžké, aby musel skončit na šibenici, již se ve stejné době vyhnuli i vrazi, dokonce vícenásobní. Je tedy zřejmé, že všechny zmíněné případy svým způsobem patří k dějinám zpolitizované justice, i když se samozřejmě o vysloveně politické procesy nejednalo.

Velmi příbuznou problematiku představují kauzy s padělateli potravinových lístků, jimž bude věnována samostatná studie v některém z dalších čísel revue *Paměť a dějiny*.

pd

32 Spravedlivý rozsudek nad šmelinářem s drahými kovy. *Rudé právo*, 29. 4. 1952, s. 2 (zpráva ČTK).

33 V odvolacím řízení prokuraturu zastupoval Štefan Čambalík, soudu předsedal František Hambálek a v senátu zasedali JUDr. Ján Žurik (soudce z povolání) a dále dělník Štefan Podhorský, stolař Karol Uher a zámečník Ján Hanúsek (soudci z lidu). Doslovné znění rozsudků okresního a krajského soudu se v soudním spise nedochovalo.

34 *Archív mesta Bratislavy*, f. Okresný súd trestný Bratislava, sp. zn. 2 T 219/52. V literatuře bývá jako datum popravy nepřesně uváděno 17. 11. 1952. Srov. např. LIŠKA, Otakar a kol.: *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918–1989*. ÚDV, Praha 2006, s. 64.

35 Procesu s Ivanem Frostigem byla dosud v české i slovenské historiografii věnována v podstatě nulová pozornost.